

sentiunt in referenda resurrectione : etiamsi ergo admitte-
retur eos in assignanda hora qua mulieres venerunt ad
sepulcrum sibi contradixisse, sequeretur duntaxat incer-
tam esse horam qua Christus e monumento surrexit.

R. 2º. Nego min. et ejus probationem. Dies enim religio-
sus apud Judæos a vespere ad vesperam computabatur,
sicut dies festivi apud nos a primis vespere ad secundas
in usu ecclesiastico existimantur : dies hebdomadis voca-
bantur una seu prima, secunda, tertia, etc. sabbati. Unde
cum transisset sabbatum, et incipiente prima die sabbati
seu hebdomadis sequentis, quæ est dominica, mulieres
emerunt aromata, paraverunt ea, profectæ sunt, et dilu-
culo ad monumentum advenerunt : est autem valde mane
quando sol super horizontem incipit apparere, præsertim
versus æquatorem, ubi minus sensibile est crepusculum ;
imo aliquo modo tenebræ adhuc sunt super terram. Aliunde,
hæc verba S. Joannis, *cum adhuc tenebræ essent*, in-
telligi possunt de hora qua profecta est Maria Magdalena.
Insuper Evangelistæ non omnes nominant mulieres quæ
venerunt ad sepulcrum, nec in eodem ordine; fieri potest
ut plures diverso tempore advenerint, vel ut eadem pluries
continuo iter fecerint : ergo minime constat Evangelistas
sibi contradixisse.

Inst. Incredibile est quasdam mulieres ausas esse sepul-
crum a militibus caute custoditum et signatum adire ; in-
credibile est pariter milites benigne passos esse ut illæ ad
sepulcrum accederent, omnia inspicerent, et libere redi-
rent. Ergo.

R. Nego ant. Nam 1º mulieres ignorare potuerant lapi-
dem fuisse obsignatum et ibi appositos milites ; Joseph ab
Arimathea et Nicodemus prompte ligaverant corpus Jesu,
cum aromatibus illud sepelierant, *et saxum magnum ad
ostium monumenti advolverant* ; mulieres quæ venerant de
Galilæa erant præsentibus, et *viderunt monumentum, et quem
admodum positum erat corpus ejus*, Luc. XXIII, 55. Postea
omnes regressi sunt et *sabbato siluerunt secundum manda-
tum*, ibid. 56. Altera die post parasceven, principes sacer-

dotum petierunt a Pilato ut custodiretur sepulcrum,
Matth. XXVII, 62. Ergo.

2º Ex narratione Evangelistarum, angelus descendit de
cælo ut lapidem revolveret, contremuit terra, fractum est
sigillum, apertum est monumentum, egressus est Christus,
et sedebat angelus super petram revolutam : *Erat autem
aspectus ejus sicut fulgur, et vestimentum ejus sicut nix.*
*Præ timore autem ejus exterriti sunt custodes, et facti sunt
velut mortui*, Matth. XXVIII, 3 et 4 ; abierunt postea cus-
todes in civitatem et *nuntiaverunt principibus sacerdotum
omnia quæ facta fuerant*, ibid. 11 : ergo custodes jam
non erant ad sepulcrum quando huc advenerunt mulie-
res. Ergo.

Obj. 6º. Plures viri docti, inter quos *Paulus et Dam,
Germani*, dixerunt Christum non realiter mortuum fuisse,
sed tantum sensibus et animo defecisse (*évanoui*) : ergo,
etc.

R. 1º. Dist ant. Plures quidem dixerunt Christum rea-
liter non fuisse mortuum quando sublatus est de cruce,
sed immerito, *concedo* ; merito, *nego ant.* Etenim alii viri
doctissimi, ut *Volger, Triller, Bartholius, Eschenbach,*
et præsertim ambo *Grüner*, ex seria investigatione et stricta
principiorum medicinam respicientium applicatione de-
monstrarunt assertionem objectam, probationibus destitu-
tam, esse absurdam. Vide *Wisemann, 5º Discours.*

R. 2º. Nego conseq. Etiamsi Christus revera non fuisset
mortuus quando in monumentum fuit depositus, ibi vivere
non potuisset. Præterea, nulla via inde potuisset exire.
Aliunde decipi non potuissent Apostoli, repugnat illos de-
cipere voluisse aut potuisse, *ut supra ostendimus.* Ergo.

§ IV. — De excellentia doctrinæ Christi.

PROPOSITIO.

*Ex præcellentiâ doctrinæ Christi demonstratur religionis
ejus divinitas.*

Prob. Doctrina Christi est sanctissima, et aliunde con-
stat doctrinam tam sanctam non nisi a Deo venire posse.

Est sanctissima. Spectari potest ex parte auctoris, ex parte dogmatum, ex parte præceptorum, ex parte consiliorum et ex parte effectuum : atqui sub his respectibus summa relucet ejus sanctitas.

1° *Ex parte auctoris*, id est Christi. Constanter apparet mitissimus, beneficus, patiens, soli Deo consecratus et de regno ejus sollicitus ; salutem hominum ardenti zelo querit, divitias aspernatur, honores fugit, non disputat, non contendit, pacem commendat, pacificos laudat, discipulos a terrena dominatione deterret, humilitatem dictis et exemplis suadet : *Discite a me quia mitis sum et humilis corde*, Matth. xi, 29 ; ægrotos sanat, afflictos consolatur, ignaros edocet, infirmos sublevat, contumeliis sibi illatis indulget, lacrymas super Jerusalem effundit, Judam proditorem amica voce compellat, de iudicibus inique ipsum damnantibus non conqueritur, percussus a militibus et sputis coopertus obmutescit, instar agni ad crucem ducitur, pro interfectoibus deprecatur, divinæ voluntati se subjicit et voluntarie pro peccatis hominum se offert : atqui nullus tam sanctus visus est homo super terram, ut fatetur *Rousseau* supra citatus : « Si la vie et la mort de » Socrate sont d'un sage, la vie et la mort de Jésus-Christ » sont d'un Dieu. » Ergo 1°.

2° *Ex parte dogmatum.* Profundissima enim, et lucidissima de Deo affirmat, scilicet eum esse unicum, omnium rerum creatorem, conservatorem, arbitrum et moderatorem, esse potentissimum, sapientissimum, justissimum virtutis remuneratorem, criminis vindicem, nostri amato-rem, largum benefactorem, etc. Docet altissima mysteria perfecte concatenata, qualia sunt mysteria Trinitatis, Incarnationis, lapsus hominis, Redemptionis, peccatorum remissionis, gratiæ operationis, etc. Ratio humana, admiratione stupefacta, nullam in hujusmodi dogmatibus invenire potest contradictionem. Ergo 2°, etc.

3° *Ex parte præceptorum.* Sapientissima sunt ipsius præcepta, sive erga Deum quem præcipit adorare, toto corde diligere, fide et pietate colere, sive erga proximum etiam inimicum, quem vult a nobis ita amari, ut illi com-

patiamur, auxiliemur et omnia charitatis officia præbeamus ; sive erga nosmetipsos, jubet enim ut omnia fugiamus vitia, v. g. ambitionem, superbiam, avaritiam, luxuriam, intemperantiam, etc., et cunctas colamus virtutes his vitiis oppositas. Ergo.

4° *Ex parte effectuum.* Statim enim atque doctrina Christi prædicata et credita fuit in mundo, undique apparuerunt eminentissimæ virtutes huc usque penitus ignotæ, et prodigia fortitudinis, temperantiæ, castitatis, abnegationis et sanctitatis : unde ipse *Plinius Junior*, lib. 10, Epist. 87 ad *Trajanum*, post diligentem de moribus Christianorum inquisitionem, juxta mandatum imperatoris, aiebat : « Soliti statuto die ante lucem convenire... se » sacramento, non in scelus aliquod obstringere, sed ne » furta, ne latrocinia et adulteria committerent, ne fidem » fallerent, ne depositum appellati abnegarent. » Et *Julianus Apostata*, in gremio Ecclesiæ educatus, sed infensissimus Christianorum inimicus, sic de moribus eorum loquitur apud *Sozomenum* lib. 5, cap. 18 : « Turpe » fuerit impios Galilæos, præter suos pauperes, nostros » etiam alere ; nostros autem mendicos nostra ope ac sub- » sidio destitutos videre. » Novimus quid scriptores ecclesiastici de moribus primorum Christianorum scripserint ; in cunctis postea sæculis semper emicuerunt miranda perfectionis exempla : si vero multi jugiter extiterint qui suam vitam ad normam Evangelii non composuerint, id tribuendum cupiditatibus, non autem defectui doctrinæ. Ergo, etc. Ergo.

2° *Doctrina tam perfecta non nisi a Deo venire potuit.* Impossibile est enim hominem a parentibus pauperibus oriundum, nullo studio excultum, humanarum scientiarum adminiculo destitutum, talem excogitasse doctrinam sapientia philosophorum adeo superiorem, illam coordinasse, prædicasse et cuncto persuasisse mundo. Aliunde eam ab hominibus non accepit. Ergo. Hinc adhuc *Rousseau* : « L'Évangile a des caractères de vérité si grands, si » frappants, si parfaitement inimitables, que l'inventeur » en serait plus étonnant que le héros. » Hac de materia

exquisitum citatur opus in Anglia editum : *Principes fondamentaux de la religion chrétienne, par Hearn, 1807.* Ergo.

Hoc argumentum adversus incredulos directum valet etiam contra Judæos : Judæi enim habent Christum ut ab obscuris parentibus ortum, cultura scientiæ et artium destitutum. Quomodo autem vir hujusmodi suis duntaxat viribus potuisset libros Veteris Testamenti tam perfecte cognoscere, mirabili eorum doctrinæ novam doctrinam perfectissimam adjungere, sine ulla contradictione eam persuadere? etc.

Obj. Religio Christiana jubet 1° diligere inimicos, reddere bonum pro malo, et prohibet vindictam; 2° præcipit humilitatem, et sic exstinguit æmulationem ac stimulum gloriæ qua accenduntur homines et ad magnas incitantur actiones; 3° consulit paupertatem et honorum hujus mundi contemptum : hoc autem producit ignaviam, commercii destructionem atque graviter nocet societati; 4° virginitatem et perpetuam continentiam valde commendat, sicque propagationi generis humani, quantum in se est, opponitur : atqui hæc dici non possunt recta et sancta : ergo.

R. Nego min. Ad singula autem respondendum est. Itaque :

1° Religio Christiana prohibet quidem ne vindicta propria auctoritate suscipiatur, sed recursum ad magistratus ut injuria repellatur vel illata reparatur non prohibet, modo ex odio et vindictæ desiderio id non fiat; *a fortiori* non prohibet ne publici debellantur hostes, et intra justos coerceantur limites : porro interest societatis ut privatae prohibeantur vindictæ, et proximi ac etiam inimicorum præcipiatur dilectio; id nemo inficiabitur : ergo.

2° Religio Christiana præcipit humilitatem, non vero animi demissionem; ingens enim est inter utramque discrimen. Vanæ gloriæ desiderium reprimit, sed animi fortitudinem non ideo frangit : illam potius accendit alia hujus virtutis incitamenta nobiliora et efficaciora suppeditando; docet enim pro patria injuste oppressa vel oppugnata fortiter moriendum esse, et infinitam a Deo propter hanc mortem expectandam remunerationem; docet

principibus obtemperandum; vitam præsentem parvi pendendam, alteram felicitatem toto corde desiderandam esse : qui ergo his stabunt principiis, semper erunt animo fortes et constantes, nec pericula belli, nec ipsam mortem formidabunt. Et revera Christiani milites qui in exercitiis infidelium arma gerebant, nunquam ignaviæ fuerunt accusati, sed e contra virtus eorum plurimis monumentis commendatur. Ergo 2°.

3° Voluntaria paupertas laudatur in Evangelio tanquam perfectio : at simul præcipitur labor, ignavia et otiositas graviter reprobantur. Cuncta bona hujus mundi contemnere debemus, id est paratos esse oportet ea abjicere et perdere potius quam Deum offendere; tenemur tamen rationabilem de illis curam habere pro circumstantiis in quibus constituimur, et bono publico semper invigilare : atqui, nedum hæc animi dispositio societati noceat, disponit e contra ad memorandos liberalitatis et abnegationis actus, qui semper sunt utiles et aliquando necessarii : ergo.

4° Christus omnibus commendavit virginitatem et continentiam tanquam perfectionem a qua neminem excludere volebat : sed perfecte sciebat non multos hanc perfectionem amplexuros, ac proinde nullum inde oriturum fore societati detrimentum. Ad bonum societatis non requiritur numerosior populus, qui aliquando vera est calamitas, nempe ubi sufficientia simul non existunt media quibus omnes convenienter occupari et sibi necessaria acquirere possint; tunc enim multiplicantur otiosi, vagabundi, fures et latrones, etc. Multo magis ergo bonum societatis exigit ut omnes cives bene sint ordinati, recte educati, moribus integri, probitate conspicui, fidelitate in contractibus commendati, legibus obsequiosi, etc. Virginitas autem et continentia his virtutibus non nocent; multo è contra qui vitam cælibem ducunt, aptiores sunt, saltem ordinarie, ad mores aliorum recte informandos, ut experientia constat.

Præterea, qui perpetuam paupertatem et castitatem profitentur, ut soli Deo sint consecrati et utilitati hominum addicti, multa facere possunt quæ patres-familias ne ten-

tare quidem auderent : v. g. Franciscus Xaverius, si propriam habuisset familiam regendam, nunquam Evangelium apud Indos, Japones, etc., prædicasset : Vincentius a Paulo nunquam tot et tanta charitatis opera exercuisset, etc. Insuper omnes sacerdotes ministerium sacrum exercentes, multo magis generis humani propagationi inserviunt, vera morum principia persuadendo, quam si singuli suam haberent uxorem.

Aliunde, qui contra cælibatum religiosum impie clamant, sæpius ipsi vitam cælibem ducunt, non sanctitatis et perfectionis causa, sed ut facilius libidinibus suis indulgeant. Ergo.

§ V.— De mira religionis Christianæ propagatione.

Quod religio Christiana per orbem celerrime annuntiata fuerit, est factum ab omnibus admissum. Legimus enim in Actibus Apostolorum, ipsos multas in diversis regionibus instituisse ecclesias; B. Paulus, Rom. I, 8, gratulabatur Romanis quod fides eorum annuntiaretur *in universo mundo*; secundo sæculo, S. Justinus, in Dialogo cum Judæo Tryphone, asserebat confidenter, « nullum » esse genus hominum, sive barbarorum, sive Græcorum, » sive etiam aliorum populorum, quocumque nomine » appellentur, apud quos non fiant preces Patri et Creatori omnium per nomen Jesu Christi. » Antea jam dixerat Plinius, in sua Epistola ad Trajanum citata, multos esse Christianos omnis ætatis, omnis ordinis, utriusque sexus, et addit : « Neque enim civitates tantum, sed vicos » etiam atque agros superstitionis istius contagio pervagata est. » In tertio sæculo, Tertull. Apol. cap. 37, imperatorem et senatum Romanum alloquens, sic eos compellat : « Hesterni sumus, et vestra omnia implevimus, » urbes, insulas, castella, municipia, conciliabula, castra » ipsa, tribus, decurias, palatium, senatum, forum; sola » vobis relinquimus templa. » Serie non interrupta omnis generis monumentorum constat magis ac magis numerum Christianorum semper crevisse, et eos tempore Constantini Magni jam numero valde prævaluisse : unde sit

PROPOSITIO.

Divinitas religionis Christianæ ex mira ejus propagatione invicte demonstratur.

Prob. Illa religio est divina quæ sic propagari non potuit, nisi auxilio Dei corda hominum pro nutu inflectentis : atqui religio Christiana sic mirifice propagari non potuit nisi auxilio Dei; si quædam enim causæ naturales in illius propagationem influere potuissent, repeterentur vel ex parte doctrinæ quæ annuntiabatur, vel ex parte prædicatorum qui illam annuntiabant, vel ex parte eorum quibus annuntiabatur, vel denique ex parte mediiorum quibus utebantur præcones ad illam persuadendam : atqui sub diversis his respectibus nulla causa naturalis propagationi religionis Christianæ inservire potuit, sed omnia e contra illi adversabantur.

1° *Non ex parte doctrinæ quæ annuntiabatur.* Hæc enim doctrina proponebat dogmata et mysteria rationi impervia, imo et rationi apparenter valde repugnantia, ut adorare tanquam Deum hominem inopem, obscurum, turpissima morte a suis concivibus damnatum; austera tradebat morum præcepta, universis cupiditatibus adversa; præcipiebat divitiarum terræ contemptum, honorum mundi fugam, voluptatum abnegationem, injuriarum condonationem, inimicorum dilectionem, jejuniorum observantiam totiusque naturæ corruptæ mortificationem. Sublimis quidem est hæc doctrina et seminibus veritatis homini ingentis valde conformis, ut sapienter observat et luculenter dicit P. Thomassin, de Incarnatione : at nihilominus constat homines corruptos ad eam amplectendam naturaliter adduci non potuisse. Præterea, inde sequitur sublimem hanc doctrinam, rectæ rationi et naturæ hominis tam perfecte congruentem, meram non esse fabularum congeriem, sed a Deo omnis veritatis fonte originem ducere. Ergo 1°.

2° *Non ex parte prædicatorum qui doctrinam Christi annuntiabant.* Erant enim duodecim viri pauperes, illitterati, idiotæ, timidi, in infima conditione populi nati et

educati, vilissimam exercentes artem ut victitarent; nullis divitiis, nulla eloquentia erant præditi, nulla consideratione inter homines gaudebant: atqui tales præcones naturaliter risum excitare debebant, potius quam persuasionem obtinere: ergo 2°.

3° *Non ex parte eorum quibus doctrina Christi annuntiabatur.* Erant enim Judæi et pagani: atqui Judæi et pagani naturaliter non inclinabantur ad religionem Christianam amplectendam, multum vero ipsi opponebantur; nam Judæi addictissimi erant legi Moysis et ritibus suis; Messiam sibi figurabant tanquam principem potentissimum. At fides Christiana religionem Moysis abrogabat, ritus et traditiones Judæorum reprobabat, hominem ab ipsis velut malefactorem et impostorem morte damnatum proponebat ut Messiam promissum, ut Deum simul et hominem ab omnibus adorandum. Similiter pagani suadentum erat ut tanquam inania simulacra suos abjicerent deos, sua everterent templa, patrum suorum religionem, cupiditatibus faventem, velut superstitionem abnegarent, et alteram profiterentur doctrinam cunctas libidines et cupiditates coercentem, ut quemdam Jesum Nazarenum a Judæis cruci affixum sicut Deum haberent et adorarent: atqui hæc pagani naturaliter placere non poterant. Hinc B. Paulus, I Cor. 1, 23: *Prædicamus Christum crucifixum: Judæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam.* Ergo 3°.

4° *Non ex parte mediolorum quibus ad persuadendum utebantur primi Evangelii præcones.* Omnibus enim subsidiis humanis erant destituti, nulla spe boni aut emolumenti temporalis alliciebant homines, nihil in hac vita promittebant sectatoribus suis præter ignominiam, opprobrium, ærumnas, tormenta et mortem; patronos non habebant potentes et principes sæculi, sed e contra infensissimos eos experti sunt, inimicos; Apostolorum enim eorumque discipulorum prædicatio omnibus modis fuit impugnata, a Judaismo et paganismo, invidia sacerdotum, perfidia Judæorum, subtilitate philosophorum, eloquentia rhetorum, prudentia politicorum, superstitio-

ne populorum, immanitate tyrannorum, omni genere suppliciorum, etc. Christiani atrocissimis persecutionibus istis per trecentos annos ubicumque immaniter fuerunt vexati, et nihilominus ita crevit eorum numerus, ut tandem omnino prævaluerint, et idolorum cultus penitus cessaverit, ergo 4°, etc. aliunde, etc.; ergo nulla excogitari potest causa naturalis, etc. Ergo.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°. Illud divinam esse religionem non probat quod falsis competit religionibus: atqui celeritas propagationis doctrinæ Christianæ falsis competit religionibus, nempe Paganismo, Mahumetismo, Lutheranismum et Calvinismo: ergo.

R. Dist. maj. Illud non probat, etc. quod falsis competit religionibus eodem modo, *concedo*; diverso modo, *nego maj.* Similiter *distincta minore, nego conseq.* Itaque libenter fateor quod celeritas propagationis non probaret divinam esse religionem Christianam, si eodem modo aliis competeret religionibus: sed falsum est illam aliis religionibus eodem modo et sub eodem respectu esse communem, divinam enim esse religionem Christianam non ideo concludimus quia celeriter per orbem fuit propagata, sed quia evidens est stupendam ejus propagationem nulli causæ naturali tribui posse: prompta vero aliarum religionum diffusio causis naturalibus tribui potest.

1° Paganismus, nedum sicut religio Christiana cupiditatibus adversaretur, illis e contra multum favebat, innatæ hominum propensione ad libidinem blandiebatur, auctoritate principum nitetur, etc. Ergo 1°.

2° Mahumetismus pariter multis cupiditatibus et præsertim luxuriæ habenas laxat, et ipsius institutor non persuasionem, sed armis et bello illum propagavit: contra vero Apostoli et cæteri religionis Christianæ præcones, non bellando et interficiendo, sed moriendo, orbem ad Christum adduxerunt. Ergo 2°.

3° Lutherana et Calviniana religio viis naturalibus

suam debuit propagationem; ipsarum enim fundatores et prædicatores erant docti et eloquentes, plures ex principibus et aliis magnatibus habuerunt patronos, præcepta religionis Christianæ emolliabant, sicque cupiditatibus favebant; religiosos et moniales a votis solvebant, his et clericis connubia permittebant, confessionem peccatorum, abstinentiam, jejunia aliaque præcepta naturæ corruptæ importuna sustulerunt; bona ecclesiastica principibus concesserunt: his omnibus causis concurrentibus, non mirum si tam celeriter propagata fuerit illa reformatio. Ergo 3°.

Inst. Principes Christiani plurima fecerunt edicta contra Judæismum, Paganismum et hæreticos: ergo his edictis propagatio religionis Christianæ tribui potest.

R. Nego conseq. Probationem enim nostram ex propagatione religionis Christianæ ante conversionem Constantini deducimus: porro ante Constantinum nullus fuit princeps Christianus, nullum saltem prædiit edictum temporalis auctoritatis in favorem religionis Christianæ; sed e contra hæc religio multis modis a principibus fuit impugnata. Ergo.

Obj. 2°. Tempore Christi et Apostolorum, orbis erat litteratus, et vanitatem idolorum cognoscere incipiebat: ad Christum ergo naturaliter adduci potuerunt homines, sive propter idololatriæ absurditatem, sive propter perfectionem doctrinæ Christi, sive propter virtutes Apostolorum, sive propter eleemosynas quas elargiebantur Christiani, etc.

R. 1°. *Nego ant. quoad secundam partem.* Plurimi quidem in sæculo Augusti erant homines litterati, sed non ideo orbis vanitatem idolorum agnoscebat; multi enim erant philosophi Epicurei qui nihil credebant, nullum colebant deum; sed omnis populus idolis adhuc serviebat, suis antiquis superstitionibus addictus erat, et velut atheos persequabatur eos qui contrarium sentire videbantur. Ergo.

R. 2°. *Nego conseq.* Etiam si enim omnes vanitatem idolorum tunc cognovissent, non idcirco parati fuissent

religionem Christianam amplecti, ut patet exemplo philosophorum et rhetorum qui difficilius et in minori numero eam amplexi sunt. Etenim qui cupiditatibus solent indulgere, naturaliter non amplectuntur doctrinam quæ eas severe cohibet: porro qui vanitatem idolorum intelligentes, nihil credebant, liberius adhuc cupiditatibus indulgebant: ergo.

Dici autem non potest naturaliter adductos fuisse ad doctrinam Christianam propter ejus sanctitatem; hæc namque doctrina multis in punctis captum vulgi superabat et philosophis displicebat, quia superbiam eorum conterebat: unde contra illam totis viribus insurrexerunt. Non propter virtutes Apostolorum: si vera enim non fuissent facta quæ narrabant Apostoli, ut impostores et delirantes necessario habiti fuissent; si e contra hæc facta sint vera, tunc eorum missio fuit divina. Non propter eleemosynas quas faciebant Christiani: si abundantes enim elargirentur eleemosynas, apud eos igitur nonnulli saltem erant divites qui liberaliter donabant; at illi divites ad religionem sub spe eleemosynæ recipiendæ non adducebantur: ergo.

Obj. 3°. Sola plebs ignobilis et imperita primum religionem Christianam suscepit, ut ipse dicit Apostolus, I Cor. I, 26, *Non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles*: atqui solus amor novitatis potuit hanc plebem ad religionem Christianam impellere: ergo.

R. 1°. *Nego maj.* Ipse enim Christus, dum in terris degebat, plures habuit discipulos conditione, genere et doctrina conspicuos, Nicodemum scilicet, Judæorum principem, regulum Capharnaiticum, Jairum Synagogæ principem, Lazarum et sorores ejus, Zachæum publicanorum principem, Centurionem qui divinitatem Christi morientis confessus est, Josephum ab Arimathæa nobilem decurionem, et plures alios sic generatim indicatos apud Joan. XII, 42: *Ex principibus multi crediderunt in eum.* Paulo post mortem Christi, innumeri doctrinam ejus amplexi sunt, tum ex Judæis, tum ex gentilibus;

inter eos autem multi erant docti et nobiles, ut SS. Clemens, Ignatius, Irenæus, Justinus, Cyprianus; ut Arnobius, Athenagoras, Origenes, Tertullianus, etc. Ergo.

R. 2°. *Nego min.* Nam plebs ignobilis et imperita multo magis suæ religioni, suis consuetudinibus suisque moribus adhærere solet quam viri nobiles et docti; et, licet novitatis ordinarie sit amans, non libenter tamen ad ea fertur quæ ipsius præiudiciis, cupiditatibus et commodis temporalibus opponuntur: atqui religio Christiana præiudiciis, cupiditatibus et commodis temporalibus plebis ignobilis, sicut eruditorum et nobilium, erat opposita; nihil namque plebs poterat expectare nisi vexationes, gaudiorum profanorum privationes, supplicia et mortem: ergo.

§ IV. — De numero et fortitudine martyrum qui pro Christo sanguinem fuderunt.

Martyr idem est ac testis; martyrium igitur et testimonium sunt quid unum et idem. Quælibet facta non nisi per testes ad posteritatem transmitti possunt, sicut et ad absentes: unde Christus dixit Apostolis suis, Act. I, 8: *Eritis mihi testes in Jerusalem, et in omni Judæa, et Samaria, et usque ad ultimum terræ.* Ut firmiter esset eorum testimonium, sanguine suo illud signaverunt, et multi alii, eorumdem sequentes exemplum, fecerunt similiter. Unde sit

PROPOSITIO.

Divinitas religionis Christianæ ex numero et fortitudine martyrum demonstratur.

Prob. Juxta historiæ monumenta fide digna, innumeri homines omnis ætatis, viri et mulieres, juvenes et virgines, docti et indocti, divites et pauperes, quorum plerique in primis Ecclesiæ sæculis exstiterunt, mortem probrosam et crudelem pro fide Christi servanda subierunt: atqui factum istud probat religionem Christianam esse divinam.

Nam 1° est miraculosum, ut patet ex variis rationibus:

1° ex numero martyrum; duodecim quippe millia millium, juxta communiorem sententiam, numerantur; 2° ex eorum conditione; fuerunt enim, ut diximus, viri et mulieres, docti et indocti, etc.; 3° ex tormentorum specie; horret enim animus meminisse suppliciorum quæ in eos exercebantur; omnes historici scriptores, ipsique pagani, commemorant cruces, equuleos, pectines, ungues ferreos, fustes plumbatos, picem bullientem, plumbum liquefactum, prunas ardentes, ferra candentia, bestiarum dilacerationes et quidquid crudelitatis malitia hominum excogitare potuit; 4° ex modo patiendi inter horrenda hujusmodi tormenta, Christiani etiam debiliores, mulierculæ et teneræ virgines erant placidi, tranquilli, alacres; pro tortoribus orabant, dicentes cum beato Stephano: *Domine, ne statuas illis hoc peccatum*, Act. VII, 59; 5° ex effectu persecutionis; nedum tanta crudelitas homines a Christiana religione averteret, eos e contra quasi alliciebat; pullulabant ubique Christiani: unde hæc famosa Tertulliani verba: *Semen est sanguis Christianorum*, Apol. cap. 48. Accerrimæ autem hujusmodi persecutiones per trecentos annos duraverunt. Quis autem bona fide negare poterit tam mirandam constantiam inter tot horrenda supplicia opus esse divinum ac verum miraculum?

2° Martyres bona fide religioni Christianæ adhærebant, alioquin mortem immanem non ita subiissent: at circa divinitatem religionis Christianæ falli non potuerunt: non potuerunt enim falli circa illius religionis divinitatem, nisi defectu examinis, vel defectu mediorum ad ejus divinitatem cognoscendam idoneorum: atqui neutrum dici potest.

1° *Non defectu examinis.* Repugnat enim tot hominum millia leviter et sine examine aliquam gravem momenti amplecti opinionem; multo magis repugnat eos crudelem patienter et voluntarie subire mortem pro tuenda opinione temeraria et absque sufficienti motivo adoptata. Ergo 1°.

2° *Non defectu mediorum*, etc. Nam religio Christiana divina est si vera sint facta miraculosa quibus nititur: atqui multi saltem ex martyribus facile cognoscere potuerunt